

Metaforer i palliativ cancervård

TEXT // CHARLOTTE HOMMERBERG ANNA W. GUSTAFSSON, EVA BENZEIN OCH ANNA SANDGREN.

Metaforer är våra språkliga "redskap" när vi talar om okända eller känsliga ämnen. Att reflektera över hur dessa används kan ge vårdpersonal ökad förståelse för hur patienter och närstående ser på och hanterar sin situation.

METAFORER INNEBÄR ATT vi lånar betydelser från andra sammanhang för att uttrycka oss. Att säga att man är "fångad" av sin sjukdom innebär att betydelsen av "fångad" överförs från ett konkret till ett psykologiskt sammanhang. Sådana metaforer är så vanliga i språket att vi ofta inte lägger märke till dem. Samtidigt kan metaforer både uttrycka och påverka hur vi ser på en viss situation, vilket gör det angeläget att studera dem. Nationellt kunskapsstöd för god palliativ vård föreskriver aktivt lyssnande och bekräftande av tankar och känslor, vilket innebär att personalen behöver vara lyhörd för patienters individuella språkbruk. Ändå finns få studier av språkbruket inom palliativ vård i Sverige.

Patienters metaforer

I projektet Metaforer i palliativ cancervård undersöks metaforer i patienters och närståendes bloggar och i intervjuer med patienter, närstående och vårdpersonal. Materialet utgör cirka tre miljoner ord. Med språkvetenskapliga metoder kan vi upptäcka variation och mönster i hur individer och grupper uttrycker sig och synliggöra strategier för att begripliggöra och hantera situationen. Att leva med obotlig cancersjukdom kan beskrivas som en resa eller ett fångelse. Patienter och närstående använder särskilt ofta metaforer som har att göra med kamp eller strid. En vanlig strategi hos patienterna är att bejaka striden mot sjukdomen. Den sjuka blir en hjältemodig aktör – en metaforanvändning som kan ge en känsla av kontroll: "Jag tänker kämpa till sista blodsdroppen". Samtidigt lägger denna strategi stort ansvar på patienten, vilket

kan leda till känslor av misslyckande när man inte tillfrisknar.

En annan strategi som återkommer hos flera patientbloggare är att personifiera cancern och på så vis göra den greppbar och mindre hotfull. I exemplet nedan talar bloggaren direkt till cancern: "Ta och ge dig nu din trötta och sega gamla historia!"

IBLAND NAMNGES SJKDOMEN och blir en person som frustration och avsky kan projiceras på: Jag hatar Märten. Strategierna skapar en bild av verkligheten där sjukdomen blir något som befinner sig utanför personen själv, som man kan slåss mot, resonera med och hata. De kan fungera stärkande, men i takt med att kroppen försvagas kan det bli mer problematiskt att se cancern som en yttre fiende. Hos flera bloggare framträder då en annan metaforisk strategi, en uppdelning av kroppen och jaget. "Åh, jag VILL ju verkligen kämpa... Men det känns tyvärr som att kroppen mer och mer ger upp". Strategin tillåter den sjuka att behålla sin mentala kampanda; kroppen men inte individen ger upp.

Kunskapsutveckling för vårdpersonal

Våra resultat visar hittills att metaforer spelar en viktig roll för patienterna. Kamp- och stridstemat dominerar trots att patienter och närstående såväl som vårdpersonal och författare riktat kritik mot denna metaforik, både i Sverige och internationellt, eftersom den till exempel kan ge upphov till skuld-känslor när den sjuka "förlorar kampen".

Projektets resultat förväntas ge vårdpersonalen nya redskap för att fånga upp patienters och närståendes metaforbruk och därigenom öka lyhördheten för deras tankar och känslor. Även om projektet är avgränsat till cancerkontexten kan den genererade kunskapen om metaforer få betydelse för palliativ vård av personer med andra diagnoser och deras närstående.

Projektet Metaforer i palliativ cancervård

www.lnu.se/mepac/ finansieras av Familjen Kamprads stiftelse. Projektet bedrivs i samarbete mellan språkvetare vid Linnéuniversitetet, Lunds universitet och Lancaster University, England, och vårdvetare vid Palliativt centrum för samskapad vård, Linnéuniversitetet, Kalmar/Växjö.

Charlotte Hommerberg

fil dr i engelsk språkvetenskap,
Linnéuniversitetet

Anna W. Gustafsson

fil dr, docent i svenska,
Lunds universitet

Eva Benzein

professor i vårdvetenskap,
Linnéuniversitetet

Anna Sandgren

leg sjuksköterska, fil dr i Vårdvetenskap,
Verksamhetsledare Palliativt Centrum för
Samskapad Vård, Linnéuniversitetet, Växjö

Referenser

Benzein E., Hagberg M. & Saveman B-I. (2008). *Being appropriately unusual – a challenge for nurses in health promoting conversations with families*. *Nursing Inquiry*, 15, 106–115.

Friedrichsen M., Lindholm A. & Milberg A. (2011). *Experiences of truth disclosure in terminally ill cancer patients in palliative home care*. *Palliative & Supportive Care*, 9, 173–180.

Gustafsson, A.W. & Hommerberg, C. (2016). "Pojken lyfter sitt svärd. Ger sig in i en strid han inte kan vinna". Om metaforer och kronisk cancersjukdom. *Socialmedicinsk tidskrift*, 93(3), 271–279. Tillgänglig på Internet: <http://socialmedicinstidskrift.se/index.php/smt/article/view/1461>

Hawkins, A.H. (1999). *Reconstructing illness: studies in pathography*. 2. ed. West Lafayette, Ind.: Purdue University Press

Lakoff, G. & Johnson, M. (1980). *Metaphors we live by*. Chicago: Univ. of Chicago Press

Sandgren, A. (2010). *Deciphering unwritten rules: patients, relatives and nurses in palliative cancer care*. Diss. (sammansfattning) Kalmar : Linnéuniversitetet

Semino, E., Demjén Z., Demmen, J., Koller, V., Payne, S., Hardie, A. & Rayson, P. (2015) *The online use of Violence and Journey metaphors by patients with cancer, as compared with health professionals: a mixed methods study*. *BMJ Supportive & Palliative Care Published Online First: [2015-03-05]* Tillgänglig på Internet: doi: 10.1136/bmjspcare-2014-000785

Sontag, S. (1978). *Illness as metaphor*. New York: Farrar, Straus & Giroux